

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 7 Sayı: 34 Volume: 7 Issue: 34

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

**MECLİS-İ MİLLİ'DEN ULUSAL KONGRE'YE KIBRIS TÜRK HALKININ KONGRE
YÖNTEMİ İLE ÖRGÜTLENME HAREKETLERİ**
**FROM MECLİS-İ MİLLİ TO ULUSAL KONGRE: EFFORTS OF CYPRIOT TURKS TO
POLITICALLY ORGANIZE THROUGH CONGRESSES**

Sibel AKGÜN*

Öz

1918 ve 1931 yılları Kıbrıs Türk halkının siyasi tarihindeki dönüm noktaları olmuş yıllardır. Bunun temel sebebi, Kıbrıs Türk siyasi önderlerinin topladıkları kongreler ile bir araya gelerek, İngiliz sömürge yönetimine karşı siyasi, dini (Müftülük), eğitim (Lise), yargı (Şeriye Mahkemeleri) gibi temel konularda manifesto niteliğinde kararlar alması ve bunların uygulanmasını siyasi yönetimden talep etmeleridir. Temelde ise kongrelerin toplanma biçiminden, katılanların seçilme yöntemlerine ve durumuna, karar alma biçimlerinden, varılan sonuçlara kadar çok önemli özellikleri olmasındır.

Çalışmada, 1918 Meclis-i Milli ve 1931 Ulusal Kongrelerinin Kıbrıs Türklerinin siyasi tarihindeki yeri, kongrelerin toplanma amaçları ve niteliği ele alınacaktır. Bu kongrelerin Kıbrıs Türk halkının varlıkları ve haklarını, bugün ile geleceğini inşa etmede hangi temeller üzerine vurgu yaptıkları, bu tür durumlarda örnek olarak aldıkları Batı Trakya ile Anadolu'da toplanan bazı toplantı ve kongrelerle mukayese edilerek ele alınacaktır. Dolayısı ile çalışmada karşılaştırmalı yöntem ve olay analizi tekniği kullanılacaktır. Betimsel ve analitik tarih yöntemi ile yorumlama yapılacaktır. Çalışma, 1914 - 1931 arası dönem ile sınırlı olacak ve iki kongrenin Kıbrıs Türk halkının siyasi tarihindeki yerine odaklanacaktır. Çalışmanın sonunda Kıbrıs Türk halkının kimlik ve var olma mücadelesinde doğru bir biçimde kongre yöntemi ile adada varlığını, hukukunu ve geleceğini kendi doğruları ile inşa etmek istediği sonucuna varılacaktır.

Anahtar Kelimeler: Meclis-i Milli, Milli Kongre, Kıbrıs Türk halkı, Kimlik, Örgütlenme.

Abstract

The years of 1918 and 1931 were among the turning points in the political history of Cypriot Turkish community. Cypriot Turkish political elite organized congresses in these years to make important decisions against the British Colonial Administration in the areas of religion (Office of Mufti), education (High School), and Law (Religious Courts), and to demand the implementation of them from the political administration. The congress was highly significant from the way it was assembled to the methods through which the participants were selected, and from the way in which decisions were made to its consequences.

The paper will address the importance of the *Meclis-i Milli* (National Assembly) of 1918 and of the *Ulusal Kongre* (National Congress) of 1931 in the political history of Cypriot Turks, as well as their objectives and qualities. The foundations on which Cypriot Turks built their future as well as their presence and rights in the island through these congresses will be addressed comparatively with several summits and congresses assembled in Anatolia and Western Thrace, which Cypriot Turks took as guiding examples. Therefore, the study will employ a comparative method and the case study technique. Interpretations will be provided through descriptive and analytical historical method. The paper will limit its scope to the period between 1914 and 1931, and focus on the places of these two congresses in the political history of Turkish Cypriots. The paper will conclude that the Turkish community in Cyprus aimed to establish its existence and rights as well as its future in the island using the congress method.

Keywords: Meclis-i Milli, Ulusal Kongre, Cypriot Turkish Community, Identity, Political Organization.

* Doç. Dr., Sakarya Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı.

GİRİŞ VE KURAMSAL ÇERÇEVE

Adları ister Cemiyet ister Kongre olsun, sıradan kuruluşlar olarak görülmeyecekleri açık olan çeşitli oluşumlar, birer siyasal iktidar odağı ya da kamusal otorite olarak, önemli bir kimliğe sahiptir. Bu oluşumlar, içinde buldukları şartların ve koşulların bir ürünü olarak o günlerini ve geleceklerini inşa etmede önemli roller üstlenen yapılardır.

Genellikle bölgesel savunma ve kurtuluş amacı ile kurulan bu yapılar, geleneksel iktidar merkezinin dışında ve giderek karşısında birer alternatif olarak yer almaktadır. Amaçları ise bu iktidar merkezlerine karşı kendi çıkar ve kimliklerini korumak, geliştirmek ve ortaya koymaktır.

Kongrelerin iktidarlaşması, sürecin daha da serbestçe yaşanabildiği durumlarda daha berrak bir biçimde gözlemlenebilmektedir. Şöyle ki, iktidarlaşma eğilimi açıkça hükümetleşme ya da devletleşme gibi ürünler verebilmektedir. Yabancı devletin veya bağlı bulunan devletin baskı ve denetiminin çok fazla müdahale edemediği, ulusal önderliğin net bir biçimde oluşmadığı yada kurumsallaşmadığı periferik bölgelerde ve tarihsel anlarda (moment), bu oluşumlara rastlanma oranı daha yüksektir (Tanör, 1985: 5).

30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması ile başlayan dönemde Anadolu ve Rumeli'de cemiyet ve kongre biçiminde örgütlenen Türkler, anayasal ve siyasal hukuk açısından son derece önemli olguların yaratıcıları olmuşlardır. O dönemde Kemalist önderliğin oluşumundan önce ya da bununla aynı zamanda bağımsız olarak başlıca dört kongre sistemi oluşturulmuştur: Elviye-i Selase (Kars- Ardahan ve Batum), Trabzon- Erzurum (Mustafa Kemal önderliğinde), Batı Anadolu ve Batı Trakya grupları.

Bu tür cemiyet ve kongre tipi örtütlenmelerin başlıca ana özellikleri şunlardır:

- Bölgede yaşayan herkesi (Türk- İslam nüfusu) kendi doğla üyesi sayan ve gittikçe genişleyen bir örgüt yapısına sahip olmak
- Aşağıdan yukarıya doğru yükselen seçim, temsil, vekalet ve katılım ağı kurmak,
- Karar alma ve uygulama süreçlerinde belli bir kurallılık çizgisine sadık kalmak ve keyfiligi reddetmek,
- İç yapılarda, organsal ve işlevsel farklılaşmaya dayalı ve devlet yetkilerine benzer yetkiler kullanan organlar yaratmak,
- Bölgesel savunma ve kurtuluş amacı ile sınırlı da olsa hemen her konuda ve bütün toplumu ilgilendiren kararlar alabilmek, kurallar koyabilmek,
- Belirli bir temsil ve rıza temeline dayalı olduğu için bu karar ve kuralları uygulatabilmek,
- Giderek bölge halkının ve hatta "millet" in geleceğini belirleyici kararlar alabilmek (Tanör, 1991: 423).

Bu oluşumlara verilebilecek en önemli örneklerden bir tanesi Batı Trakya Türkleri'nin kendilerini savunma hareketleri sonucu birbirini izleyen "hükümetleşme" denemeleridir. Birincisi 19. Yüzyıl sonlarına dayanmakta, diğeri Balkan Savaşları sonrasına denk gelmektedir.

Batı Trakya Türklerinin ilk denemesi Rodop Türklerinin 14 Nisan 1878'de Çirmen kasabasında kurdukları "Hükümet-i Muvakkate"dir. 3 Mart 1878'de imzalanan Yeşilköy (Ayastefanos) Antlaşması sonrası Rodoplar merkezli Rumeli bölgelerinde yaşayan Türkler, Rus ve Bulgar baskısı nedeniyle ayaklanmış ve mücadele vermeye başlamıştır. Yeşilköy Antlaşması ile kurulmak istenen büyük Bulgaristan karşısında Bulgaristan'da yaşayan çoğunluk Müslüman Türk nüfusuna yaşama hakkı olmayacağı endişesi ile Batı Trakya'da Ahmet Ağa Timirski isimli bir zatın reisliğinde Şarki Rumeli Türk Hükümeti adıyla imtiyazlı bir Osmanlı Vilayeti kurulması talep edilmiştir. Timirski dışında Hacı İsmail Efendi, Hidayet Paşa ve Kara Yusuf Paşa kurucuları arasındadır (Tefvik, 1955: 21- 23).

Böylece Batı Trakya'da örgütlenme amacı, Bulgaristan'da Müslüman Türklerin güvenli bir şekilde yaşayacağı bir alan oluşturmak olarak belirlenmiştir. Ardından kurumsallaşma aşamasına geçilmiş ve bu yapının temsilcileri seçilmiş ve çalışmalar başlatılmıştır.

Hükümet yetkilileri bir yandan çevredeki Osmanlı birlikleri ile silahlı direnişlerini gerçekleştirirken, diğer yandan da Avrupa devletlerinin İstanbul büyükelçiliklerine birer bildiri göndererek siyasi ve diplomatik olarak da mücadelelerini sürdürmüşlerdir. 16 Mayıs 1878'de "Hükümet-i Muvakkate" mührü ile direniş nedenleri şu şekilde açıklanmıştır: "Avrupa devletleri, neden silaha sarıldığımızın nedenlerini bilmek zorundadır. Bu yasal bir devlete karşı ayaklanma değil, bir hak direnişidir. Yeşilköy Antlaşmasına dayanarak, Rus ve Bulgarlar topraklarımızı ele geçirmişler ve kıyım yapmaktadırlar. Canımızı, namusumuzu korumak zorunda olduğumuz için direnmekteyiz. Yeşilköy Antlaşmasına karşı çıkıyoruz. Bunun yerine yeni bir antlaşma yapılmalıdır(<http://www.bakisarikal.com/batitrakyabagimsizturkcumhuriyeti.pdf>).

Rus ve Bulgar işgallerine karşı oluşturulan bu yönetimin en önemli özelliklerinden biri 20- 30 kadar halk vekili ve 100 kadar köy meclisi ile müdürlerinin desteğine sahip olmasıdır. Böylece temsili ve sivil bir örgütsel yapıya oturtulmuştur.

Osmanlı İmparatorluğu hükümetlerinin muhalefetine karşın 8 yıl süre ile 4 milyon nüfusu yönetimi altında tutan bu oluşum 1886'da dağılmak zorunda kalmıştır (<http://www.bakisarikal.com/batitrakyabagimsizturkcumhuriyeti.pdf>)

Batı Trakya Türklerinin ikinci denemesi Balkan Savaşları sonrası savaş bitiminde Osmanlı İmparatorluğu sınırları dışında kalan bölgeye geçen bazı gönüllü İttihatçıların kurdukları oluşumdur. Gümülcine başkentli bu oluşumun adı " Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi" dir Bu hükümet varlığını esas olarak askeri ve ihtilalci bir güce borçludur ve Dedeağaç'ın ele geçirilmesinin ardından bu hükümet, kendisinden tedirgin olan Babıali yönetimine karşı da bir tepki olarak geçicilik niteliğini silip "Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi" adını almıştır (Batıbey, 1979: 129- 130).

Başkanlığına Müderris Salih Hoca'nın getirildiği bu hükümet, Osmanlı ile bağlarını kopararak, bulunduğu bölgede ayrı bir siyasi teşkilat meydana getirmiştir. Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki kaza teşkilatı aynen bırakılmış, her birine birer hükümet başkanı seçilerek, yine her birine birer icra kuvveti kumandanı tayin edilmiştir. Hükümet reisleri, Gümülcine'deki Muvakkat Hükümeti Reisliğine tabi olacaklar, İcra Kuvvetleri kumandanları da Süleyman Askeri Bey'in emri altında bulunacaktı. Garbi Trakya Müstakilesi'nin ayyıldızlı yeşil , beyaz siyah renk bayrağında yer alan siyah Balkanlarda Müslüman ahaliye yapılan zulmü, Yeşil renk İslam'ı, Ayyıldız Türklüğü temsil etmektedir (Şirin, 2014: 127).

Batı Trakya Hükümeti kuruluş amaç ve gayesini dış dünyaya duyurmak için Emanuel Karasu tarafından resmi bir ajans kurdurmuş, Türkçe ve Fransızca Independant isimli bir gazetenin çıkarılması çalışmalarına başlamıştır. 3000 kişilik bir ordu kurulmuş, bütçe hazırlanmış, Pul basılmış, pasaport uygulamasına geçilerek devlet bütün alanlarda teşekkül edilmeye çalışılmıştır. Fakat Fransa, Rusya ve Avusturya'nın baskıları sonucu Osmanlı İmparatorluğu'nun Bulgaristan ile 29 Eylül 1913'te İstanbul Antlaşmasını imzalaması sonucu 30 Ekim 1913'te Hükümet kendini feshetmiştir (Gündoğ, 1987: 139).

Yaklaşık 50 gün yaşayan bu yönetim aslında Osmanlı İmparatorluğu ile aynı anda var olmuş ayrı yönetimdir ve "Cumhuriyet" düşüncesi Mondros Ateşkes Antlaşması döneminde de bu bölgede yeniden yeşerecektir. Çünkü bölgede Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Aralık 1918'de kurulan Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk-i Osmaniye Cemiyeti yöneticileri başkanı Moralızade Nail Bey, "Cumhuriyet" yazılı bir mühür kazıtmıştır. Yani Trakya bölgesi Anadolu'da daha sonraki dönemde kurulacak olan Cumhuriyet'in habercisi olmuştur (Bıyıklıoğlu, 1955: 159, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-21/izmir-mudafaa-i-hukuk-i-osmaniye-cemiyeti-aralik-1918-mart-1920>).

Batı Trakya'daki bu oluşumlar birkaç yönden dikkat çekicidir. Birincisi, bu iktidarlaşma olaylar Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasi merkezi birliğinin çözülmesi veya işgal tehditleri durumunda boşluğun doldurulması üzerine meydana gelmiştir. Üstelik bunlar çoğunlukla Babıali'nin muhalefetine karşı oluşmuştur, İkincisi bu iktidarlaşma olayı kongre sistemine sahiptir ama bu özelliklerini ileriye götürerek hükümetleşme noktasına gelmiştir. Üçüncüsü ise askeri ve ihtilalci komite ya da dış destek/ himaye gibi etkenlerin işin içine girmesine karşılık bu oluşumların halkın temsiline olanak sağlayan organizmalar üzerine otuduğu görülmektedir. Halk vekilleri, köy meclisleri, heyet-i umumiye kavramları buna örnek olarak verilebilir. Yani

bu deneyler kongre iktidarı kavramı çerçevesine oturmaktadır. Bütün bu özelliklerinin daha da ötesinde Cumhuriyet anlayışını önceden haber vermiştir (Tanör, 1991: 426).

Bütün bu özellikleri Anadolu coğrafyasında 1. Dünya Savaşı sonrası periferik bölgelerde de görmek mümkündür. Bunlardan en önemlisi, 1. Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğunun 30 Ekim 1918 tarihinde imzaladığı Mondros Ateşkes Antlaşması sonrası Anadolu topraklarında başlayan Kurtuluş Savaşı mücadelesidir. Bu mücadele öncesi özellikle 12 Haziran 1919'da Mustafa Kemal Paşa liderliğinde toplanan Amasya'ya yapılan toplantı ve toplantı sonrası yayınlanan Amasya Genelgesidir.

Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıktıktan sonraki ilgilendiği en önemli konulardan bir tanesi Anadolu'nun değişik bölgelerinde kurulmuş olan Müdafaa-ı Hukuk ve Redd-i İlhak cemiyetleri* ile ilişkide bulunmak ve mümkünse bunları birleştirerek milli bir cemiyet kurmaktır. Mustafa Kemal bu amaçla her gittiği ve telgrafla ulaştığı yerlerde milli bir cemiyetin kurulması isteğini dile getiriyordu. Amasya mutasarrıfına 28 Mayıs'ta çektiği telgrafta aynı isteği bildirmesi üzerine mutasarrıf sancağın ileri gelenlerine durumu anlatmıştı (Menç, 1992: 24).

Amasyalılar da daha önce kurmuş oldukları Müdafaa-i Milliye Cemiyeti'ni genişletmeyi ve bir miting düzenlemeyi kararlaştırdı. Fakat Mustafa Kemal'in Amasya'ya geleceği haberi üzerine miting ertelenerek, bir karşılama töreni hazırlandı. 12 Haziran 1919'da karargahı ile birlikte Amasya'ya gelmiştir. Karşılama sonrası Mustafa Kemal halkla birlikte yaya olarak hükümet binasına gidip, mutasarrıf vekili Mustafa Bey'in mekanında bulunanlara konuşma yapmıştır (Özcan, 2013: 71- 72).

Mustafa Kemal'in ülkedeki bir çok sivil ve askeri makamlara görüşlerini ortaya koyduğu şifreli telgraf tamimin başlangıç cümlesi onu izleyen yıllarda temel kabul edilen ulusal programın anahtar noktasını kuvvetle belirtmektedir;

1. Vatanın tamamıyeti, milletin istiklali tehlikededir.
2. Hükümeti merkeziye deruhte ettiği mesuliyetin icabatını ifa edememektedir. Bu hal milletimizi madum tanıtıyor.
3. Milletin istiklalini yine milletin azim ve kararı kurtaracaktır.

Telgraf devamla, dünya önünde milletlerin haklarını belirtmek üzere her türlü etki ve denetimden azade bir kongre toplanmasını ve her livayı " Anadolu'nun bilvüch en emin mahalli olan " Sivas's murahhas göndermeye çağırır (Lewis,1998: 247- 248).

Türk milli mücadele hareketinin en önemli dönüm noktası olan Amasya Tamimi, Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra ortaya çıkan bölgesel ve yerel özellikteki Müdafaa-i Hukuk hareketlerinin ve yerel düzeyde yapılan kurtuluş faaliyetlerini, yaşanan siyasal gelişmeler ortamında çare olmadığını ifade eden, ülke genelinde bütün olarak örgütlenmeye acil ihtiyacı ortaya koyan ilk beyannamedir.

Türk Milli Mücadele hareketinin en önemli dönüm noktası olan bu kongre ve genelge, Milli Mücadelenin komutanlarının imzası* ve onayı ile ilan edilerek, egemenlik ve bağımsızlık temelinde kendi kaderini tayin ilkesi ile mücadelenin esasları yazılı bir metin haline getirilmiştir. Mustafa Kemal'in metne, dönemin ünlü komutanlarına imzalatıp onaylatmasının amacı, milli mücadeleyi, ortak bir halk mücadelesi haline getirmektedir. Aynı zamanda bu genelgeyi onaylatarak, halk ve uluslararası camia nezdinde meşru ve daha etkili hale getirmektedir (Özcan, 2013: 75).

*Aralık 1918'de ilk kez Trakya ve İzmir'de "Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri" adıyla ortaya çıkan direnme grupları kısa süre sonra Manisa ve Anadolu'nun diğer yerlerinde kurulmaya başlanmıştır. Bu cemiyetlerin amacı düşmanın tehdit veya işgal ettiği alanlarda milli direnme hareketlerinin örneğini teşkil etmektir. Gotthard, Jaeschke Gotthard (1957), "Beitrage zur Geschichte des Kampfes der Türkei um ihre Unabhangigkeit", *die Welt des Islams*, Volume: 5, s.19.

*Genelgenin altında Mustafa Kemal, Ali Fuat Paşa, Hüseyin Rauf Bey, Üçüncü Ordu Müfettişi Kurmay Başkanı Albay Kazım, kurmay heyetinden tebliğ işleriyle görevli memur Hüsrev Bey, askeri makamlara şifreleyen yaver Muzaffer Bey ve posta memuru Abdurrahman Beylerin imzaları bulunmaktadır. Ayrıca 15. Kolordu Komutanı Kazım Karabekir Paşa ve 2. Ordu Müfettişi Mersinli Cemal Paşa'nın da onayları da telgrafla alınmıştır. Şerafettin, Turan (1991), *Türk Devrim Tarihi 1*, Ankara: Bilgi Yayınları., s. 76 .

Aynı zamanda milli mücadele için dağılık mahalli teşkilatların birleştirilmesi ve milli haklara sahip çıkacak kongrelerin toplanması istenmiştir. 23 Temmuz- 7 Ağustos 1919 Erzurum ve 4 Eylül- 11 Eylül 1919 Sivas Kongreleri Amasya Genelgesinin “milli egemenliğin yine milletin azim ve kararları kurtaracaktır” ilkesi ile toplanmıştır.

Batı Trakya’da ve Anadolu’da gerçekleştirilen bu tür örgütlenmeler, amaçları, oluşum biçimleri, çalışma usulleri gibi yönleri ile diğer alanlarda yaşayan halklar ve toplumlar içinde de görülmektedir. Bu alanlardan biri Kıbrıs’tır. Yüzyıllar boyunca Osmanlı İmparatorluğu’nun egemenliğinde bulunan adada, 1878 yılında başlayan İngiliz yönetimi döneminde konjonktüre bağlı olarak Müslüman Türkler tarafından iki önemli örgütlenme gerçekleştirilmiştir. Bunlardan ilki 1918 yılında oluşturulan Meclis-i Millidir.

B- MECLİS-İ MİLLİ

1. Dünya Savaşı, Kıbrıs’ın siyasi tarihinde bir dönüm noktası olmuştur. Savaşın başlangıcı ve bitiminde yaşanan gelişmeler, Kıbrıs Türk halkının geleceğinin ne olacağı sorusu ile karşı karşıya gelmesine neden olmuş ve yaşananlar karşısında her zamankinden daha çok örgütlenme arayışı başlamıştır.

Kıbrıs Türk halkının örgütlenme girişimleri adada yaşayan Kıbrıs Rum halkının adayı Yunanistan ile birleştirmek için başlattıkları çeşitli örgütlü faaliyetleri, düzenli ve sürekli şekilde sürdürmelerin etkisi ile gündeme gelmiştir. 1. Dünya Savaşı sonunda Osmanlı İmparatorluğunu aldığı ağır yenilgi ve içinde bulunduğu güç durum yanında savaş sonrası Paris’te toplanacak olan Barış Konferansı bu açıdan önemlidir. Çünkü dönemim Kıbrıs Ortodoks Kilisesi Başpiskoposu Kirillos başkanlığında Kıbrıs Rum halkı adına oluşturulan heyet Yunanistan ile birleşme ülküsü için hareket etmiş ve Paris Konferansı için İngiltere’ye giderek yoğun temaslar da bulunmaya başlamıştır. Hete burada bir yılı aşkın bir süre kalmış ve İngiliz hükümeti nezdinde lobi çalışması yapmıştır (Beratlı, 1999: 54).

30 Ekim 1918 günü imzalanan Mondros Ateşkes Antlaşması ile Osmanlı İmparatorluğunun savaştan çekildiği ve Paris’te düzenlenecek barış konferansı ile kesin çözüm arayışlarına gidileceği haberlerinin adada duyurulması büyük bir heyecan yaratmıştı. Kıbrıs Başpiskoposu Kirillos önderliğinde Kıbrıs Ortodoks Kilisesi piskoposlarından ve Yasama Meclisi’nin Rum üyelerinden oluşan bir heyetin Paris Konferansı öncesi, Kıbrıs’ın Yunanistan’a bağlanması için 5 Aralık 1918’de Londra’ya gitme kararı alması ve lobi çalışması yapmaya başlayacak olması Kıbrıs Müslümanları arasında tedirginlik yaratmıştı. Kıbrıs Rum halkının heyeti içinde Başpiskopos dışında Theotoy, N. Pashalis, D. Severis, Dr. Zannetos, L. Zotos, Y. Anifietzis, Nç Nikolaidis, Lanitis ve iki kilise mensubu bulunmaktaydı. Heyet, 3 Ocak’ta Londra’ya varmış ve orada bir yılı aşkın bir süre kalmıştır (Alçitepe, 2003: 1).

Bu durum, Müslüman aydınlar arasında kaygı ile karşılanmıştır. Sarayönü Erken Okulu Başöğretmeni Mehmet Remzi, Müftü Hafız Ziyai Efendi’yi arayarak, hemen hareket geçilmesi gerektiğini, aksi takdirde çok geç kalılabileceğini belirtmiştir. Mehmet Remzi’ye göre “ *Kıbrıs Türkleri Etnik-i Eteryacılar da, İngiliz emperyalistlerine de, Kıbrıs Türküniin umumi irade halinde bir mefkuresi olduğunu ispat etmelidir*” (Alçitepe, 2003: 3).

1.Dünya Savaşı sonrası Osmanlı İmparatorluğu’nun yıkıldığı, Anadolu’nun parçalanmakta olduğu bir dönemde Kıbrıs Türk halkının en önemli siyasal örgütlenmesi olan Meclis-i Milli’nin toplanma kararının gündeme gelmesinin iki önemli nedeni vardı. Birincisi, hem İngiliz sömürge yönetimine hem de tüm dünyaya Kıbrıs Türk halkının sesini duyurmak, ikincisi ise Kıbrıs Rum halkının Yunanistanla birleşmesi anlamındaki Enosis mücadelesi karşısında örgütlenerek, birlik ve beraberlik içinde karşı çıkmaktır.

O dönemde Kıbrıs Türk halkının önde gelen liderlerinden Müftü Ziyaeddin Efendi ve gazeteci- öğretmen Mehmet Remzi, güçlerini birleştirerek bir ulusal kongre toplanmasına karar vermişlerdi. 1. Dünya Savaşı sonunda toplanacak olan Paris Barış Konferansı öncesine denk gelen dönemde iki liderin ortak kararı, Kıbrıs Rum halkının liderliği öncülüğünde başlattığı harekete karşı, Kıbrıs’ın Yunanistan’a ilhakına karşı çıkarak, varlıklarını dünyaya duyurmak ve hatta bir temsilci seçerek Paris’e gönderilecek halk temsilcisini seçmekti (An, 1997: 44).

O günlerde iletişim ve ulaşım sorunları, başkent Lefkoşa ile köy ve kasabalar arasında daha çok atlı araba hayvan sırtlarında yolculuk yapılması, posta hizmetlerinin ve telefonun yok

denecek kadar az olduğu bir ortamda kongreyi başarılı bir biçimde ve büyük bir temsilci katılımı ile yapabilmek çok uğraş gerektiren bir durumdu. Yine de Meclis-i Milli toplantısının amacını anlatan Müftü Ziyaeddin Efendi imzalı bildiriler, köylere ve kasabalar ulaştırıldı. Bildiride, Türk köy ve kasaba temsilcilerinin saptanarak, 10 Aralık 1918 günü Lefkoşa'da yapılacak toplantıya gönderilmesi istenmekteydi (İsmail- Birinci, 1987: 15- 16).

10 Aralık 1918 tarihinde Müftü Ziyaeddin Efendi'nin evinde toplanan Meclis, 11- 12 Aralık tarihlerinde yapılan görüşmeler sonucu iki karar almıştır. Alınan iki karar şu şekildedir:

"Birinci karar, 11 Aralık:

Her fırsatta adanın Yunanistan'a ilhak sorununu ortaya atarak adanın İslam halkını inciten Rum vatandaşlarımız, bu kez de Genel Barış Daimi Kongresi'nin toplanacağı vesilesiyle o milli duygularını yine belirtmeye giriştiklerinden, biz Kıbrıs Müslümanları, Rum vatandaşlarımızın bu hareket, iddia ve isteklerini şiddetle red ve protesto eder ve buna karşılık biz Müslüman ahali de kendi milli duygularımızı ve üstün vatanperverliğimizi belirterek, adanın geleceği Barış Kongresinde söz konusu olduğu esnada adanın, yasal sahibi olan ve İslam hilafetiyle yüce Osmanlı Saltanatını içeren yüce devletimize terk ve geri verilmesinin tek milli emelimiz olması nedeniyle bunu dilemekte ve rica etmekteyiz.

İkinci Karar, 12 Aralık:

12 Aralık 1918 tarihinde toplanan ve tüm Kıbrıs ahalsini temsil eden biz tüm temsilciler, dünkü genel toplantıda oybirliği ile alınan karar gereğince, Rum vatandaşlarımızın hareketleri, iddia ve isteklerine ilişkin protestomuzu ve adanın yüce Osmanlı Devleti'ne terkve geri verilmesi hakkındaki kararımızı gerekli yüksek makamlara ulaştırmak ve bunun temini yönünde gerekli olacak önlemleri ve girişimleri Osmanlı delegeleri aracılığı ile ve onların öğütlerine uygun şekilde uygulamaya koymak ve kongreye gidip görev yapmak üzere ulusal liderimiz Kıbrıs Müftüsü faziletli Mehmed Ziyaeddin Efendi hazretlerini oybirliğiyle tek ve mutlak temsilci ve delege seçip atadığımızı bildiren bu genel temsiliyet belgesi tarafımızdan imzalanmıştır" (Doğru Yol, 15 Aralık 1918).

Müftü Ziyaeddin Efendi, kongre sırasında Paris'e İstanbul yolu ile gitmek istediğini, Kıbrıs Kavanin (Yasama) Meclisi Müslüman Türk üyeleri Atabeyzade Arif ve Dr. Eyyüp Necmettin Bey'leri de beraberinde götürmeyi düşündüğünü beyanla, İstanbul'dan da Kıbrıslı avukat Sofizade Celal Bey'i hukuk müşaviri olarak heyete almayı beyan etmiş, bu istekleri toplantıda oybirliği ile kabul edilmiştir (An, 1996: 47).

Ayrıca toplantının bitmesinden üç gün sonra kongrede alınan karar gereği Müftü Efendi bu durumu yayınladığı bir bildiri ile de halka duyurdu (Alçitepe, 2003: 3).

Meclis-i Milli olarak adlandırılan bu kongrenin aldığı kararlar, Kıbrıs Türk halkının hak ve hukukunu koruma ve 1. Dünya Savaşı ertesinde adadaki varlığını sürdürme kararlılığının yansıtılması bakımından tarihi önem taşımaktadır. Özellikle Kıbrıs Türklerinin haklarını korumak için örgütlü eylem ve girişimlerde bulunması gerektiği, bu örgütlenmenin halka dayalı olması gerektiği ve halkın demokratik yöntemlerle saptayacağı temsilcileri yoluyla gerçekleştirilmesinin en doğru yol olduğu ortaya konmuştur.

Meclis-i Milli'nin ortaya koyduğu diğer önemli sonuç, Kıbrıs Türk halkının adanın Yunanistan'la birleşmesine karşı çıkarak, gelecekle ilgili konusunda Türkiye'ye srasılmaz bir bağla bağlı olduklarının ve bunun tek milli amaçları olduğunun belirtilmesidir. Ayrıca bu düşüncelerinin sadece adadaki yöneticiler nezdinde değil, uluslararası kurum ve kuruluşlarda duyurmak ve savunmak için ilgili makamlarla işbirliği yaparak girişimlerde bulunulması gerektiği sonucu ortaya konulmuştur.

Mehmet Remzi'nin kızı Beria Remzi Okan babasının çıkarttığı Söz gazetesinde 14 Ekim 1933 tarihinde çıkan yazısında Meclis- i Milli toplantısı ile ilgili şu bilgileri vermektedir:

"10 Aralık 1918 günü Lefkoşa'da Müftü Efendi'nin evinde ve onun başkanlığında açılan Kurultay, vakarlı, heyecanlı ve haşmetli bir hava içinde, tam Türk'e yakışan bir şekilde devam etmiş, söz alan aydınların anlattıkları gerçekler, soğukkanlılıkla, fakat her an coşup taşmaya hazır bir ruhla dinlenmiş, delegeler, birbirinden aldıkları kuvvetle, söylenen ateşli nutukları heyecanı ile tam bir birlik ve beraberlik havası yaratmışlardır. Kıbrıs Türkü, kuvvetli bir milli şura sahip bulunduğunu parlak bir şekilde ispat etmiş, onun gerçek bir varlık gösterebileceğinden, sesini cesaretle yükseltebileceğinden, kesin kararlar alabileceğinden şüphesi olanları şaşırtmıştı" (Okan, Söz: 1933).

1918'de toplanan Meclis-i Milli'nin birinci yıldönümü olan 1919 yılında adada yaşayan gazeteci yazar avukat Ahmet Raşit, şunları yazacaktır:

"Bilmem o dakikayı nasıl tavsif edeyim. Kendi hesabıma o mukaddes güne kadar Cezire'deki mevcudiyet-i islamiyeden endişak olan ruhumda büyük bir şule-yi ümit uyanmış ve bütün ümitsizliklerim bir anda sıyrılarak bir devr-i salah ve felaha gireceğimize büyük bir izminan bahşetmişti" (Raşit, 15 Aralık 1919 tarihli Doğru yol'dan aktaran Fedai, 1985: 24.).

İngiliz Sömürge yönetimi Meclis-i Milli kararları karşısında adadaki Müslüman Türklerin milli heyecan ve örgütlenme yöntemine sıcak bakmamıştır. İngiliz yönetimi Adada her iki halk tarafından estirilen milliyetçi duyguların yönetimi açısından güç durumlar yaratacağının bilinci ile Meclis-i Milli kongresine önderlik eden liderliği bu nedenle engelleme yolunu seçmiştir. Bu politikanın gereği olarak toplantıdan üç gün sonra Müftü Ziyaeddin Efendi'nin Kıbrıs dışına çıkışı yasaklanmış, Mehmet Remzi ise Sarayönü Erkek Okulu'ndaki Başöğretmenlik görevinden uzaklaştırılmıştır (İsmail- Birinci, 1987: 34).

Tanör'ün yukarıda ele alınan tespitleri açısından bakılacak olursa, Kıbrıs Türklerinin topladığı ilk milli kongre, adada yaşayan Müslüman nüfusu adına hareket ederek toplanmıştır. Hköylerden ve kasabalardan seçilen temsilciler yolu ile vekalet vekatılım ağı mümkün olduğunca sağlanmaya çalışılmış ve karar alma yöntemi toplantı usulü ile katılımcılarla birlikte sağlanmıştır. Belli bir temsil ve rıza temeline dayanan toplantı sonucu ise asıl amaç olan Kıbrıs Türk halkının 1. Dünya Savaşı sonrası siyasi ve toplumsal istekleri iki madde ile belirtilmiştir. Bu istekler ise yapılacak olan barış konferansında adanın geleceği söz konusu edilirse, Osmanlı İmparatorluğu'na bırakılmasıdır. Böylece adadaki Müslüman Türk halkı, bugünlerini ve geleceğini belirlemede kongre yöntemi ile seslerini duyurmak istemişlerdir.

1918'de toplanan bu ilk ulusal meclisin yöntemi ve Kıbrıs Türk halkının kendi durumu ile ilgili karar alma biçimleri daha sonraki yıllarda devam ettirilecektir. Kıbrıs Türk halkı adadaki varlık mücadelesinin dayandırılması gereken esaslar ve hedefler için belirlediği bu çerçevede hareket ederek, yine olağanüstü bir dönemde 1931 yılında ikinci Milli Kongre'sini toplayacaktır.

C- MİLLİ KONGRE

1931 yılının Nisan ayı Kıbrıs Türk siyasi liderliği içinde olan Halkçı grupta büyük bir canlılık ve dayanışma dönemine denk gelmekteydi. Kıbrıs Türk halkının ezici çoğunluğu, Lise-Şeriye Mahkemeleri- Müftü gibi halkın iç konularıyla ilgili büyük bir tartışma ve cepheleşme içinde idi.

Kıbrıs Valisi Storrs'un karşısında Halkçı grup*, daha örgütlü ve güçlü bir biçimde seslerini duyurabilmek için halkın temsilcilerinin katılımı ile bir kongre toplanmasına karar verdi. Kongre'ye çağrı, Yasama Meclisi üyesi ve Halkçı hareketin lideri Necati Özkan tarafından üstlenildi. Mısırlı zade Mehmet Necati imzasını taşıyan 20 Nisan 1931 tarihli çağrı,

*O dönemde Halkçılar olarak bilinen bu grubu oluşturan kişiler genellikle Kıbrıs Türk toplumunda öğretmen, avukat, doktor gibi eğitim görmüş kişilerdir. Halkçıların başında, gazeteci ve tüccar Necati Özkan bulunmaktadır. Halkçı grubu oluşturan diğer kişiler şunlardır: *Söz* gazetesi sahibi ve başyazarı Mehmet Remzi Okan, avukat ve yazar Ahmet Raşit, Avukat Fadıl Niyazi Korkut, avukat (daha sonra hâkim) Mehmet Zekâ, avukat Mehmet Rifat (Con Rifat), Dr. Pertev Zühtü, Baf'lı din adamı Sait Hoca. Halkçılar, Atatürk ilke ve inkılâplarının Kıbrıs'ta uygulanmasını ve İngiliz Sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk toplumun haklarını temsil eden Evkaf İdaresi, Müftülük, Liseler gibi makamlarının yöneticilerinin atama yolu ile değil toplum tarafından seçilmiş kişilerce yönetilmesini kabul etmesini talep etmektedir. Halkçı grup aynı zamanda Kıbrıs Rum toplumunun Enosis isteğine karşı çıkmaktadır . Bu grubun karşısında konumlandırılan diğer grup Evkafçı ismiyle adlandırılmaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nun Kıbrıs'ı ele geçirdiği 1571'den sonra adada kurulan vakıflara ait taşınır- taşınmaz mallar, başkent Lefkoşa'da oluşturulan Evkaf İdaresi tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Evkaf İdaresi, İngiltere'nin adayı Osmanlı İmparatorluğu'ndan kiraladığı 1878'te yapılan antlaşma uyarınca, 1925'ekadar biri İngiliz Sömürge yönetimi diğeri Osmanlı tarafından tayin edilen iki müdür tarafından yönetilmiştir. İngiliz Sömürge yönetimi, 24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması ile adanın egemenliğini devraldıktan sonra, Osmanlı İmparatorluğu tarafından atanan Musa İrfan Bey'in 1925'te ölümü üzerine boşalan bu makama, daha önce Defterdarlık Dairesinde Muhasip olarak görev yapan avukat Mehmet Münir'i atamıştır. 1928'de ise Evkaf İdaresi bir hükümet dairesi haline getirilerek, başında bulunan biri İngiliz diğeri Kıbrıslı Türk iki müdür, İngiliz Sömürge yönetimi tarafından atanmaya başlamıştır. Kıbrıs Türk toplumunda Evkaf Müdürü olarak atanan Mehmet Münir ve yanında bulunan kişiler (Dr. Eyyub Necmeddin ve Mehmet Münir'in akrabası tüccar Mahmut Celaleddin) bu gelişmeden sonra Evkafçı olarak nitelendirilmeye başlanmıştır. 1931'de İngiltere Kralından Sir unvanı alan Mehmet Münir ile Dr. Eyyub ve Mahmut Celaleddin aynı zamanda 1925'te Yasama Konseyi'ne üye olarak girmişlerdir. Bu kişiler, Kıbrıs Türk toplumu içindeki Halkçı olarak bilinen grup tarafından makamlarını korumak için İngiliz Sömürge yönetimi ile işbirliği içinde olmakla, Türklüğü öne çıkarmamakla, Evkaf'ta Türk toplumun çıkarlarına özen gösteren bir yönetim sergilememekle, Kıbrıs Türk öğrencilerinin devam ettiği Lise'nin İngiliz Maarif Müdürlüğü'nün denetiminde bir İngiliz müdür tarafından yönetilmesine destek vermekle suçlanmaktadır. Evkafçı olarak bilinen bu kişiler de, Kıbrıs Rum toplumunun Enosis isteğine karşıdır. Sibel Akgün (2012), "İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı Kıbrıs Türk Toplumunun Tepkisi", 2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Fırsatlar ve Tehditler Çalıştayı, 5 Mart 2011, Ankara, 2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Fırsatlar ve Tehditler, Ed: Soybal Tamçelik, *Ekoavasya*, s. 204.

Kurban Bayramı'nın 4. Günü olan 1 Mayıs Cuma sabah saat 10'da Lefkoşa'da kendi evinde yapılacak olan toplantıya adanın her tarafından gelecek temsilcilerin katılmasını istemekteydi (Birinci, 1998: 95).

1 Mayıs Cuma günü toplanan kongrenin ulusal kurtuluş savaşının hazırlık çalışmaları yapılrken Mustafa Kemal'in topladığı Erzurum ve Sivas kongrelerinden esinlendiği söylenebilir. Necati Özkan'ın çağrısına yanan halk temsilcileri, temsil ettikleri köy ve kasaba halkından aldıkları ve onları temsil yetkisini kanıtlayan imzalı vekaletnamelerle Lefkoşa'ya gelmişlerdir.

Necati Özkan'ın konağında toplanan temsilci sayısı 100 ile 200 arasında bulunmaktadır ve kongre 6 saat devam etmiştir. Toplantıyı yönetmek üzere avukat Bahaettin Bey oturum başkanlığına seçilmiş, başkanlık divan katipliklerini ise Öğretmenler Birliği Başkanı Teki Bey ile Limasol'dan gelen ilkokul müdürü Turgut Sarıca yapmıştır. Necati Mısırlızadenin önerisi üzerine Lise – Müftülük - Şeriye Mahkemeleri, Evkaf'ın yönetimi konuları ele alınmış ve herkese söz verilerek, uzun uzun tartışılmıştır (İsmail- Birinci, 1987: 108- 109).

Demokratik yöntemlerle adaylar arasından seçilen 9 kişilik "Heyet-i Merkeziye" toplam 5 karar almış ve Müftü seçimi yapılmıştır. Alınan kararlar şu şekildedir:

"1. Kongre, Kıbrıs Türk toplumunun orta dereceli eğitim konusunda, diğer toplumların sahip buldukları hukuk ve ayrıcalıklara aynen kavuşmak hakkının bilincindedir ve bunu en yüksek bir arzu ile istemektedir. Bu hususta, varolan yasaların hükümlerine tam olarak saygılı kalarak, yasalara göre oluşturulan heyetlerin görev ve yetkilerinin tam bir serbesti içinde yerine getirilmesini ve orta dereceli eğitimimizin geliştirilmesi hususunda gelir kaynaklarının şimdi olduğu gibi liselere ayrılmasının devamını ve daha fazla gelir kaynaklarının sağlanmasına hükümetin destek olarak önem vermesini ehemmiyetle rica ve istirham eyler.

2. Adanın Türk halkı, Müftülüğün dini yönden gerekli olduğunu ve diğer toplumlar gibi bir dini lidere büyük gereksinimimiz bulunduğunu pek derin bir şekilde hissetmekte olduğundan Kongre, yüzyıllardan beri devam eden ve halihazırda dünyanın her yanında yaşayan İslam toplumlarında var olan Müftülük Makamını her türlü etki ve nüfuzdan uzak ve toplumca seçilmesi koşulu ile yeniden yaşama geçirir. Adada yaşayan diğer toplumlarının bu konuda sahip buldukları, Türk toplumunun ise 1928 yılına kadar koruduğu, fakat kendi isteğine ve oyuna ters düşen şekilde ortadan kaldırılan hukukunun yeniden tanınmasını ve Müftülük örgütü bütçesinin toplumsandığı olan Evkaf tarafından ödenmesi ile Müftünün görevlerini, yetkilerini ve kendisinde bulunması gerekli görülen yeteneklerini belirten bir yasa yayınlamasını ve bu görevlere, halihazırda birisi Müslüman olmayan ve dinimizce caiz sayılmayan şekilde Evkaf delegelerinin yaptığı dini görevlerin ve yetkilerin de eklenmesini gerekli bir emir saymaktadır.

3. Kıbrıs Türk ulusal kongresi, Kıbrıs Türk halkının antlaşmalarla yinelenen ve kazanılmış hakkı olan Şeriye Mahkemelerinin bağımsız kalmasını ve eskiden olduğu gibi maaşlarının genel bütçeden ödenmesi gerektiğini hükümete hatırlatır ve bu konuda hükümetin toplum hukukuna saygılı davranmasını bekler. Bu husus, ciddi girişimler sonucunda gerçekleşmediği takdirde, bugün tabii ve bağımsız olmayan şekilde devam eden ve durumları nedeniyle toplum içinde güven yaratmaktan ve aile hukukunun korunmasını, düzenli ve mükemmel olmasını sağlamak için aciz olan ve mahkeme niteliğiyle Evkaf Dairesi'nin etkisi ve nüfuzu altında tutulan ve zaten yetkileri pek dar bir alana indirilmiş bulunan bu mahkemelerin, Nizami Mahkemelere devredilmesini ve davaların bu mahkemelerdeki Türk hakimler tarafından görülmesi hususundaki isteğin haklı olduğuna inanır ve bunda ısrar eder.

4. Kongre, İslam Evkaf'ın sırf toplum mali ve evdadımızın hayırlı maksatlar için ve eğitim sevgisi nedeniyle oluşturdukları bir toplum kurumu olması itibarıyla, yönetiminin de topluma ait bulunduğu inancındadır. Bu nedenle, İslam Evkaf'ın dini görevlerin yerine getirilmesinden soyutlanması ile sırf mali bir kurum haline dönüştürülmesini ve söz konusu görevlerin, mercii olan müftüye devri ve bu kurumun yönetimi ve devamı hususunda, her 3 yılda bir Kıbrıs Türk Milli Kongresi'nin seçeceği 6 üye ile hükümetçe atanacak bir İngiliz üyeden oluşacak heyet tarafından bir banka şeklinde ve belediye yasalarına benzer yeni bir kuruma bağlanmasına ve 1928 İslam Dini Malları Yönetimi Emirnamesinin feshini, toplumun genel, hayırlı, dini yararları ve eğitim sevgisi noktasından gerekli ve kaçınılmaz saymaktadır.

5. Kongre, aldığı kararları Hükümet nezdinde izlemek ve sonuçlandırmak, ileride ortaya çıkacak toplum meselelerini gözden geçirmek ve gereken girişimleri yapmak, bu yönde adanın her köyünde bulunacak temsilcileri ile haberleşme ve onların merkeze çağırılması ile genel kurul şeklinde toplanarak kararlar almak ve bunların ait olduğu makamlar nezdinde girişimlerde bulunmak üzere Kavain üyesi Mısırlızade Necati, Kavanin üyesi Zeka, avukat Bahaettin, avukat Fazıl, Masum Millet gazetesi sahip ve yazarı avukat Rifat, avukat Sait Hoca, Dr. Pertev, Dr. Şevki, avukat Ahmet Raşit beylerden oluşan bir Merkez Heyeti'ne tam ve kesin yetki ile vekalet eder. Merkezi Yönetim Kurulu, işlerini yürütmekle gerekli olan kuralları gösteren bir tüzük hazırlayacaktır. Merkezi Heyet, ayrıca kendi aralarında bir başkan ve bir sekreter seçecektir. Heyet, ada Türklüğünü ilgilendiren tüm meselelerde söz söylemek, kararlar almak, genel yarara aykırı hareketlere, uygun şekilde engel olmaya çalışmak görevlerini de yerine getirecektir. Merkezi Heyet, 3 yıl için seçilmiş olup, bu süre sonunda geçerli nedenler dolayısıyla yendien seçilmez veya kongre herhangi bir nedenle toplanmazsa veya toplanır da çoğunluk yoksa, görevine bir yıl daha devam edecektir.

6. Kongre, toplumun açık hakkına ve sömürge müsteşarının 1931 Kavanin Meclisi oturumlarının birinde Türk toplumunun Müftü seçmek hukuk ve özgürlüğüne sahip olduğuna ilişkin sevindirici demecine dayanarak, bugün bu mekii işgal etmek ve Kıbrıs Türk toplumunun dini lideri olmak üzere, Baf kasabasında avukatlık

yapan Ahmet Sait Efendi'yi Müftü seçtiğini ilan eder ve hükümetin bu seçimi tanımaması dileğinde bulunur" (An, 1997: 156- 157).

Kongre toplantısının sona ermesi üzerine, seçilen Merkezi Heyet, bir araya gelerek yeni Müftü Sait Hoca'yı heyet başkanlığına, avukat Bahettin'i başkan yardımcılığına, avukat Ahmet Raşit'i ise heyet sekreterliğine getirmiştir. Merkezi Heyet,, kendi aralarında çalışma yöntemlerini saptayan bir yönetmelik hazırlamayı ve Kıbrıs Türk halkını ilgilendiren her konuda karar alarak girişimlerde bulunmayı kararlaştırmıştır. Merkez Yönetim Kurulu 3 yıl görev yapacaktır ve yeni bir heyet seçmek için kongre toplanmadığı takdirde, görevini bir yıl daha uzatabilecektir (An, 1997:: 157- 158, Fedai, 1986: 35).

Milli Kongre'nin toplanması ve alınan kararlar sonrası Heyet-i Merkeziye 2 Mayıs 1931'de Kıbrıs Valisi Storrs'tan görüşme talebinde bulunmuş, ancak kabul alamamıştır. 15 Mayıs 1931'de ise Kıbrıs Hükümeti müsteşarı Henniker Heaton, milli kongre kararlarının hükümet tarafından kabul edilmediğini ve toplantıda seçilen Müftü'nün tanınmadığını beyan eden bir Hükümet İlanı yayınlamıştır (Altan, 1986: 734).

Nitekim adada 21 Ekim 1931'de başlayan Rum isyanı nedeni ile sömürge yönetiminin aldığı önlemler ve olağanüstü hal yasası yönetim kurulunun faaliyet yapmasına büyük darbe vurmuştur. Tarihi önemi olan bu kongre, Meclis-i Milli'ye göre Kıbrıs Türk halkının içindeki gruplaşmalar içinde Halkçı grubun öncülüğünü yaptığı ve dolayısı ile adada sömürge yönetimine karşı Kıbrıs Türk kimliği üzerine vurgu yapan grubun ön plana çıması ile de dikkat çekicidir.

Dönemin gazetelerinden *Hakikat*'da* 9 Mayıs 1931 tarihinde çıkan bir yazı bu durumu daha net olarak ortaya koymaktadır. Gazetede Ulusal Kongre için "Bu gibi hareketler, bu memlekette hükümetten başka dayanağı olmayan İslam azınlığını vahim akıbetlere sürüklemek eğilimi gösteriyor" demektedir. Yazının devamında toplantının Milli Kongre ismine layık olmadığı, adadaki Türk halkının dörtte birini temsil ettiği ileri sürülürken alınan kararlar eleştiriliyor, ortada Müftülük meselesi olmadığı, hükümetin lise idaresine yaptığı müdahalelerin iyi bir gelecek için yapılmış olması bakımından karşı çıkılacak bir durum olmadığı, Şeriye Mahkemelerinin İngiltere kralının fermanları ile zaten bağımsız olduğu, Evkaf konusunda ise 1878 Osmanlı – İngiliz Savunma Konvansiyonu ve 1923 Lozan Antlaşmasına aykırı bir durum bulunmadığı belirtilmiştir (9 Mayıs 1931 tarihli *Hakikat*'den aktaran Altan, 1986: 727- 729).

Kıbrıs Türk halkını siyasi önderlerinin topladığı ikinci kongre de, yine temsil ve vekalet usulü ile toplanmış ve altı önemli karar alınmıştır. Bu kararların içeriğine bakıldığında birincisinden farklı olarak İngiliz sömürge idaresine karşı dini- vakıflar- eğitim- yargı gibi temel toplumsal alanlarda bugün ve geleceklerini belirleme hakkını içeren talepler söz konusudur. Ayrıca kongrede fiili olarak da katılanlar Müftü seçimi yapmış, seçilen Müftünün hukuki ve toplumsal durumunun tanınmasını talep etmiştir. Ulusal Kongre birincisine göre daha organsal ve işlevsel farklılaşmaya dayanan, halkı ilgilendiren kararlar alan ve kurallar koyma yetkisi olan bir kongre olmuştur.

Siyasi iktidara karşı kurulan bu örgütlenme, aşağıdan yukarıya yükselen seçim ve temsil istemi ile belirli bir kurallılık içinde hareket eden ve halkın geleceğini şekillendirme yani kimliksel durumunu ortaya koyan bir özelliğe sahiptir. Elimizde kesin kanıtlar bulunmamakla birlikte özellikle Anadolu coğrafyasında 1. Dünya Savaşı sonrası örgütlenen Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve kongre süreçlerinin de örnek alınma ihtimali yüksektir. Çünkü Kıbrıs Türk halkı gerek Kurtuluş Savaşı döneminde, gerekse Türkiye Cumhuriyeti kurulduğunda Anadolu'da gerçekleşen her türlü gelişmeyi takip edip, ilgilenmiştir.

SONUÇ

Cemiyet ve kongre tipi örgütlenmeler, halkların siyasi tarihinde ve kimlik sürecinde önemli rol oynayan yapılardır. Bu yapılar içinde buldukları halkların, yapısal/ konjonktürel iç ve dış gelişmeler karşısında siyasi ve hukuksal durumlarını ortaya koymaları açısından son derece yaratıcı unsurlardır. Ayrıca adları ister Cemiyet ister Kongre olsun, sıradan oluşumlar

**Hakikat*, 1923'ten 1930'a kadar Larnaka'da, 1930- 1932 arası Lefkoşa'da Derviş Ali Remmal ve öğretmen Mehmet Fikri tarafından çıkarılan haftalık bir gazeteydi Ahmet An (1997), *Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900- 1942)*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları,s. 73.

değildirler ve siyasal iktidar odağı veya otorite merkezi olarak birer kimliğe sahiptirler. Savunma, kurtuluş veya duruş belirleme amacı ile oluşturulan bu tip örgütlenmeler, geleneksel iktidar merkezi/ merkezlerinin dışında oluşmakta ve zamanla alternatif durumlara dönüşebilmektedir. Kimlik oluşumunda ve şekillenmesinde de etkili olmaktadır.

Kıbrıs Türk halkının siyasal tarihinde bu açıdan 1918 ve 1931 yıllarında da bu tip örgütlenmeler rastlamak mümkündür. Bu örgütlenmeler Kıbrıs'ın siyasi tarihinde önemli yeri olan gelişmelere ve dönemlere denk gelmiştir. Bu yıllarda, dönemin iç ve dış gelişmeleri karşısında Kıbrıs Türk halkı önderliği kimlik mücadelelerinde kongre yöntemi ile seslerini duyurmaya çalışmıştır.

1918 yılı, 1. Dünya Savaşı sonrası savaş sonrası düzenlemelerini yapmak için toplanacak olan Paris Barış Konferansı dönemine denk gelmektedir. Adada nüfus olarak çoğunluğu oluşturan Rum hakkı dinamik bir biçimde oluşturdukları bir heyet ile Londra'ya giderek adanın Yunanistan ile birleşmesi için lobi çalışmaları içine girmiştir. Bu gelişme karşısında Kıbrıs Türk halkı liderliği de aynı yöntemi izleyerek, topladıkları Meclis-i Milli kongresi ile adanın Osmanlı İmparatorluğu'na iadesi kararı almış ve bu kararı tüm dünyaya duyurmak için harekete geçmek istemiştir.

1931 yılı adada İngiliz sömürge yönetiminin Kıbrıs Türk halkının toplumsal- siyasi- dinsel- eğitsel hakları noktasında yaptığı düzenlemelere karşı, kendi istek ve tutumları çok net bir biçimde alınan kararlarla ortaya konmuştur.

Her iki kongre tipi örgütlenmede izlediği yöntem adada yaşayan doğal Müslüman Türk nüfusu adına hareket etmek, gittikçe geniş bir örgüt yapısına sahip olmak, aşağıdan yukarıya doğru yükselen bir seçim- temsil- vekalet ve katılım ağı kurmaktır. Ayrıca kongrelerde alınan kararlara bakıldığı zaman karar alma süreçlerinde kurallılık içinde hareket etmek ve tüm halkı ilgilendiren konularda karar almak ve uygulanmasını istemek biçiminde bir çizgi takip edilmiştir. Belli bir temsil ve rıza temeline dayandığı için bu kongreler Kıbrıs Türk halkının o gün ve geleceğinde belirleyici bir kimlik inşasına da yol açmaktadır.

Kıbrıs Türk halkının siyasal tarihindeki bu iki kongre de, kendinden önce Osmanlı coğrafyasında gerçekleştirilen Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi ve Amasya Tamimi gibi oluşumlarda etkilenmiş ve esinlenmiş görünmektedir. Bu durum da adadaki Müslüman Türk halkının o gün ve gelecekte yüzünü çevirdiği odak noktasını tespit etmede önemlidir. Bu nedenle Kıbrıs Türk halkının var olma ve kimlik şekillenme sürecinde Anadolu'nun etkisinin yadsınamaz olduğunu ortaya çıkarmaktadır.

KAYNAKÇA

ALÇİTEPE, Ali Galip (2003), "Meclis-i Milli'nin Kıbrıs Türk Milli Mücadele Tarihi'ndeki Yeri", *Celal Bayar Üniversitesi SBE Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 1, ss. 1- 5.

AKGÜN, Sibel (2012), "İngiliz Sömürge Yönetimine Karşı Kıbrıs Türk Toplumunun Tepkisi", 2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Fırsatlar ve Tehditler Çalıştayı, 5 Mart 2011, Ankara, 2011 Yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti: Fırsatlar ve Tehditler, Ed: Soyalp Tamçelik, *Ekoavasya*, s. 199- 213.

ALTAN, H. Mustafa (1986), *Belgelerle Kıbrıs Türk Vakıflar Tarihi 1571- 1974*, Cilt: 2, Lefkoşa: Kıbrıs Vakıflar İdaresi Yayınları.

AN, Ahmet (1997), *Dinsel Toplumdan Ulusal Topluma Geçiş Süreci ve Kıbrıs Türk Liderliğinin Oluşması (1900- 1942)*, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

ARISAKAL, Barış (2014), "Batı Trakya Bağımsız Türk Cumhuriyeti", <http://www.bakisariskal.com/batitrakyabagimsizturkcumhuriyeti.pdf>, E.T.: 15.07.2014.

BATİBEY, Kemal Şevket (1979), *Batı Trakya Türk Devleti 1919- 1920*, İstanbul: Boğaziçi Yayınları.

BERATLI, Nazım (1999), *Kıbrıslı Türklerin Tarihi*, 3. Kitap, Lefkoşa: Galeri Kültür Yayınları.

BİRİNCİ, Ergin (1998), *M. Necati Özkan (1899- 1970*, Cilt: II, İstanbul: Umum Matbaası.

BIYIKOĞLU, Tevfik (1955), *Trakya'da Milli Mücadele*, TTK , Cilt: 1, Ankara, s. 19- 29.

ÇAPA, Mesut, "İzmir Müdafaa-i Hukuk-ı Osmaniye Cemiyeti Aralık 1918- Mart 1920". <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-21/izmir-mudafaa-i-hukuk-i-osmaniye-cemiyeti-aralik-1918-mart-1920>, E.T: 20.06.2014.

Doğru Yol, "Meclis-i Milli Mukarreti", 15 Aralık 1918.

GÜNDAĞ Nevzat (1987), *1913 Garbi Trakya Hükümet-i Müstakilesi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

FEDAİ, Harid (1985), "Bir Yıldönümü: 11 Aralık 1918", *Yeni Kıbrıs Dergisi*, Ocak, s.1- 30.

FEDAİ, Harid (1986), "1930 Seçimleri Sonrası", *Yeni Kıbrıs Dergisi*, Mayıs, s. 30- 45.

- JAESCHKE Gotthard (1957), "Beitrage zur Geschichte des Kampfes der Türkei um ihre Unabhängigkeit", *die Welt des Islams*, Volume: 5, s. 1- 64.
- LEWİS, Bernard (1998), *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- MENÇ, Hüseyin (1992), *Milli Mücadele Yıllarında Amasya Olaylar- Portreler- Belgeler*, Ankara: Amasya Belediyesi Yayınları.
- OKAN Beria Remzi (1933), " Kıbrıs Türklerinden Esirgenen Haklar", *Söz*, 14 Ekim.
- İSMAİL Sabahattin, BİRİNCİ Ergin (1987), *Kıbrıs Türkünün Varoluş Savaşımında İki Ulusal Kongre, Meclis-i Milli 1918- Milli Kongre 1931*, Lefkoşa: Gelişim Ofset.
- ÖZCAN, Selim (2013), "Amasya Genelgesi'nin Erzurum ve Sivas Kongreleri Üzerindeki Etkisi", *Amasya Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 1, s. 69- 82.
- TANÖR, Bülent (1985), " Türkiye'de Kongre İktidarları 1918- 1920), *Yapıt*, Sayı: 13, Kasım Aralık 1985, s. 4- 29.
- TANÖR, Bülent (1991), "Mondros Mütarekesi Döneminde Türklerin Kurduğu Geçici Hükümetler", *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 46/1, s. 423- 431.
- TURAN, Şerafettin (1991), *Türk Devrim Tarihi 1*, Ankara: Bilgi Yayınları.
- ŞİRİN, İbrahim (2014), "İki Hükümet Bir Teşkilat: Garbi Trakya Hükümet-i Muvakkatesi'den Cenub-i Garbi Kafkas Hükümeti Muvakkate-i Milliyesi'ne", *History Studies*, Volume 6, Issue: 2, s. 125- 142.